

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de
Securitate

TEZĂ DE DOCTORAT
REZUMAT

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Adrian Liviu Ivan

Student-doctorand

Marcela Mihaela Staniște

Cluj-Napoca

2021

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de
Securitate

Rolul puterilor emergente în ordinea politică
internațională

Studiu de caz: BRICS (2001-2021)

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Adrian Liviu Ivan

Student-doctorand
Marcela Mihaela Staniște

Cluj-Napoca

2021

CUPRINS

LISTA PRESCURTĂRILOR.....	6
LISTA TABELELOR.....	7
LISTA FIGURILOR	7
INTRODUCERE.....	8
Argument și motivație	8
Obiective, ipoteze și întrebări de cercetare.....	11
Metodologia și strategia de cercetare.....	13
Schița de cercetare	17
Cuvinte cheie	19
CAPITOLUL 1.	
ROLUL PUTERILOR EMERGENTE BRICS	
ÎN ACTUALA ORDINE GLOBALĂ	20
1.1. Probleme și dezbateri privind creșterea rolului puterilor emergente	
în ordinea globală	22
1.2. Întrebări și ipoteze	30
1.3. Contribuții și lacune	31
CAPITOLUL 2.	
ANALIZA TEORETICĂ A ROLULUI PUTERILOR	
EMERGENTE BRICS ÎN ORDINEA GLOBALĂ	36
2.1. Definirea ordinii globale	36
2.2. Definirea puterii emergente	41
2.3. BRICS: puteri emergente?	45
2.4. Dezbateri teoretice cu privire la puterile emergente în ordinea globală	48
2.4.1. <i>Realism</i>	53
2.4.1.1. Realismul clasic	55
2.4.1.2. Neorealism sau realism structural	57
2.4.1.2.1. <i>Realism ofensiv vs. Realism defensiv</i>	62
2.4.1.2.2. <i>Balanța de putere</i>	64
2.4.1.2.3. <i>Balanța de amenințări (Balance of threat)</i>	67
2.4.1.2.4. <i>Tipuri de polaritate în sistemul internațional</i>	68

2.4.2. <i>Liberalism</i>	77
2.4.2.1. Liberalismul clasic	78
2.4.2.2. Interdependența complexă	80
2.4.2.3. Neoliberalism sau instituționalism neoliberal.....	84

CAPITOLUL 3.

STUDIUL DE CAZ: BRICS (2001-2021)	90
3.1. BRICS – termen economic de investiții	90
3.1.1. <i>Building better economic BRICs</i>	93
3.1.2. <i>Dreaming with BRICs: The Path to 2050</i>	94
3.1.3. <i>How solid are the BRICS? Jim O’Neill, Dominic Wilson, Roopa Purushothaman și Anna Stupnytska</i>	95
3.1.4. <i>The Growth Map: Economic Opportunity in the BRICs</i>	96
3.2. Dezvoltare economică în BRICS	98
3.2.1. <i>China</i>	98
3.2.2. <i>India</i>	100
3.2.3. <i>Brazilia</i>	102
3.2.4. <i>Rusia</i>	105
3.2.5. <i>Africa de Sud</i>	108
3.3. Pași înspre formarea BRICS (2006-2009)	111
3.4. Summit-uri anuale BRICS 2009-2021	120
3.4.1. <i>Primul summit BRICS – Ekaterinburg, 2009</i>	120
3.4.2. <i>Cel de-al doilea summit BRICS – Brasilia, 2010</i>	123
3.4.3. <i>Cel de-al treilea summit: BRIC devine BRICS – Sanya, 2011</i>	124
3.4.4. <i>BRICS Partnership for Global Stability, Security and Prosperity – New Delhi, 2012</i>	128
3.4.5. <i>Partnership for Development, Integration and Industrialisation – Durban, 2013</i>	130
3.4.6. <i>Inclusive Growth: Sustainable Solutions – Fortaleza, 2014</i>	133
3.4.7. <i>Partnership – A Powerful Factor of Global Development – UFA, 2015</i>	137
3.4.8. <i>Building Responsive, Inclusive and Collective Solutions – Goa, 2016</i>	140
3.4.9. <i>Stronger Partnership for Brighter Future – Xiamen, 2017</i>	143
3.4.10. <i>BRICS in Africa: Collaboration for Inclusive Growth and Shared Prosperity in the 4th Industrial Revolution – Johannesburg, 2018</i>	150
3.4.11. <i>BRICS: economic growth for an innovative future – Brasilia, 2019</i>	157
3.4.12. <i>BRICS Partnership for Global Stability, Shared Security and Innovative Growth – Moscova, 2020</i>	162
3.4.13. <i>BRICS @15: Intra-BRICS Cooperation for Continuity, Consolidation and Consensus – India, 2021</i>	171

CAPITOLUL 4.

BRICS ÎN ORDINEA POLITICĂ INTERNAȚIONALĂ:

CONFLICT SAU COOPERARE?173

4.1. BRICS în viziunea realistă173

*4.1.1. Poziția țărilor BRICS în sistemul internațional:
super puteri și puteri mari?.....175*

4.1.2. Spre un sistem internațional multipolar179

4.1.3. Realism ofensiv vs. Realism defensiv182

4.1.4. Balanța de putere/balanța de amenințări.....184

4.2. BRICS în viziunea liberală.....190

4.2.1. Interdependența complexă.....192

4.2.2. Neoliberalism/instituționalism neoliberal.....198

4.2.3. Provocări în ordinea liberală globală202

CONCLUZII207

BIBLIOGRAFIE.....218

Lucrări editate.....218

Capitole în volume220

Periodice.....221

Surse electronice.....221

Rapoarte/Legislație231

CUVINTE CHEIE: ordinea globală, puterea emergentă, BRICS, balanță de putere, interdependență complexă

REZUMAT

Secolul XXI a început cu o distribuție inegală a resurselor de putere. Cu un procent de 5% din populație, Statele Unite erau responsabile pentru un sfert din PIB-ul mondial, aproape jumătate din cheltuielile militare de apărare globale și deținând cele mai extinse resurse culturale și educaționale de putere soft. La începutul secolului nu exista o altă putere care ar fi putut contrabalansa Statele Unite.¹ Însă, spre finalul primului deceniu al secolului XXI, un grup de state se remarcă în economia și relațiile internaționale, datorită potențialului lor de a genera creștere economică și de a depăși din punct de vedere economic țările dezvoltate din G7. Grupul celor mai mari puteri emergente a fost numit BRICs de către Jim O’Neill, analist al băncii americane de investiții, Goldman Sachs. O’Neill a ales cele mai mari economii emergente ale lumii, pornind de la două criterii necesare pentru a asigura creșterea economică: demografie și productivitate. Începând cu anul 2011, BRICs devine BRICS, ca urmare a aderării Africii de Sud la grupul celor mai mari puteri emergente. Cele cinci țări reprezintă 42% din populația globului, 23% din PIB-ul total, 30% din teritoriu și 18% din comerțul global.²

Marea majoritate a specialiștilor de RI recunosc că sistemul internațional se confruntă în prezent cu o serie de provocări, iar puterile emergente reprezintă una dintre temele principale din cadrul acestor dezbateri. Pentru că în primul deceniu al secolului XXI cele patru țări au depășit așteptările, înregistrând rate de creștere mai mari decât cele preconizate de cei de la Goldman Sachs, BRICS au devenit centrul discuțiilor și controverselor legate de provocarea pe care o reprezintă puterile emergente la adresa țărilor dezvoltate și a hegemoniei americane. Actuala ordine globală a fost în mod istoric și cultural influențată de statele vestice și în mod special de către SUA, considerate responsabile pentru normele, valorile, regulile și practicile din relațiile internaționale. Este oarecum normală și naturală atenția sau poate chiar îngrijorarea manifestată de puterile vestice cu privire la intențiile și modul în care țările emergente își folosesc puterea în creștere, ținând cont și de lecțiile istorice care arată că puterile emergente pot avea un impact dramatic sau chiar violent în ordinea existentă. Școlile de Relații Internaționale sunt concentrate pe ipoteze și teorii ce țin de felul în care puterile mari actuale caută să asimileze puterile emergente în ordinea actuală și de felul în care puterile emergente

¹ Joseph, Nye, *The Future of Power*, New York, Public Affairs, 2011, p. 157.

² „What is BRICS”, http://brics2019.itamaraty.gov.br/en/about-brics/what-is-brics_ accesat în data de: 12.02.2020.

caută să beneficieze de provocarea și schimbarea ordinii. Astfel, literatura din sfera Relațiilor Internaționale și a Economiei Politice Internaționale se concentrează pe dezbaterile privind contribuțiile, provocările și instabilitatea aduse de puterile emergente (în mod special China) în ordinea globală existentă, condusă de SUA.³

Obiective, ipoteze, întrebări de cercetare

Puterile emergente s-au remarcat în primul rând datorită ratelor de creștere economică mari, ajungând tot mai sus în clasamentul economic global al statelor. Țările BRICS au reușit să treacă peste criza din 2008 mai puțin afectate decât majoritatea statelor dezvoltate și au reușit să se impună în formularea agendei internaționale pentru redresarea economică. De atunci, țările membre au început să își exprime nemulțumirea legată de modul în care se reflectă puterea lor în sistemul politic internațional, cerând o recunoaștere politică pe măsura puterii economice. Ordinea internațională condusă de SUA și statele occidentale va trebui să integreze într-un fel sau altul aceste puteri. Pornind de la aceste idei, obiectivul general al acestei teze de doctorat a fost să analizeze rolul pe care puterile emergente îl au în ordinea politică internațională actuală și viitoare.

Obiectivele specifice au fost următoarele:

1. Analiza istoricului, a contextului economic și politic în care BRICS se dezvoltă.
2. Analiza summit-urilor și a declarațiilor anuale ale BRICS până în prezent.
3. Analiza balanței de putere actuale din sistemul internațional și impactul pe care statele emergente BRICS îl au asupra acesteia.
4. Analiza relațiilor de interdependență dintre BRICS și puterile dezvoltate din sistemul internațional, a rolului pe care BRICS îl au în cooperarea internațională.

Pentru îndeplinirea obiectivelor propuse, această lucrare de doctorat pornește de la **ipoteza** că țările BRICS au observat o îmbunătățire a poziției lor în distribuția bogăției globale, pe care o vor converti în putere politică. Pe parcursul lucrării vom analiza modul în care țările BRICS au reușit să se folosească până în prezent de creșterea economică pentru a obține recunoaștere în sfera politicii internaționale și potențialul de a-și urmări acest obiectiv și în viitor. Ipotezele secundare sunt legate de modul în care statele BRICS caută și vor căuta în anii următori să își îndeplinească aceste obiective. Pornind de la teoria realistă, statele BRICS vor căuta maximizarea puterii și a securității, căutând să echilibreze balanța de putere, iar acest proces nu va fi unul pașnic. Iar conform liberalismului, statele BRICS vor căuta să obțină

³ Li, Xing, „The International political economy of the BRICS in a changing world order: attitudes and actualities”, în Xing, Li (ed.) *The International Political Economy of the BRICS*, London, Routledge, 2019, pp. 1-17.

recunoașterea politică în mod pașnic, datorită interdependențelor din relațiile cu celelalte state din sistemul internațional și prin cooperare în cadrul principalelor regimuri internaționale.

Această teză de doctorat își propune să răspundă la următoarele întrebări de cercetare principale:

1. În ce măsură se reflectă și se va reflecta creșterea economică a statelor BRICS în ordinea politică internațională?
2. Cum pot fi statele BRICS acomodate în sistemul internațional?

Metodologia și strategia de cercetare

Pentru a testa teoriile, cercetătorii se folosesc de două strategii: experimentare și observație. Științele exacte se folosesc de experimente, însă în domeniul RI cel mai adesea cercetătorii se vor folosi de observație, fie a unui număr mare de cazuri sau doar a unui număr restrâns, sub forma studiului de caz. Acest demers de cercetare se va folosi de observația unui număr de țări restrâns, analizate într-un studiu de caz. Studiile legate de puteri emergente nu s-au rezumat doar la BRICS, existând o serie de alte grupuri de puteri considerate emergente precum Next11, MINT, MIST. În cadrul acestei lucrări, am ales să ne rezumăm la BRICS nu doar pentru că este cel mai cunoscut dintre aceste grupuri, dar și pentru că reprezintă grupul celor mai mari și importante puteri emergente.

Datorită caracterului multidisciplinar al acestei lucrări, ne-am folosit de metode de cercetare cantitative și calitative. În analiza economică a țărilor emergente, ne-am folosit de date cantitative, indicatorii macroeconomici principali având valori numerice. Deși pornește de la prezumții ce țin de economia țărilor emergente, lucrarea tratează în mare parte aspecte ce țin de puterea politică, încadrându-se mai degrabă în științele politice decât în cele economice. Din acest motiv, cercetarea se va folosi în cea mai mare parte de metode calitative de cercetare. Aceste metode se bazează cel mai adesea pe un raționament inductiv, formulând ipoteze teoretice pornind de la observații empirice.

Tehnica principală de colectare a datelor utilizată în elaborarea acestei lucrări a fost analiza documentelor. Sursele primare utilizate pe parcursul acestei lucrări sunt: Declarațiile oficiale emise de liderii BRICS în urma summit-urilor anuale, rapoartele economice elaborate de Banca de Investiții Americană Goldman Sachs, baza de date și rapoarte ale Băncii Mondiale, clasamentul World Population Review. Sursele secundare utilizate în lucrarea de față au fost: cărți și articole de specialitate ale diverșilor cercetători din domeniul RI și EPI, articole apărute în presa internațională, dar și comunicate din presa locală a țărilor studiate. Au fost consultate site-urile guvernelor naționale, precum și ale diverselor organizații internaționale (ONU, OECD, FMI, OMC).

În analiza economică a statelor BRICS ne-am folosit de valorile indicatorilor macroeconomici principali: PIB-ul și rata de creștere anuală, utilizând baza de date a Băncii Mondiale. Cu ajutorul acestor date am descris stadiul de dezvoltare economică a statelor membre BRICS, perioadele de expansiune și cele de recesiune, și, cel mai important, starea economiei în momentul de față. De asemenea, rapoartele economice ale celor de la Goldman Sachs referitoare la BRICS și prognozele de creștere economică au reprezentat o sursă importantă. Prezentările și rapoartele *Doing Business* ale Băncii Mondiale, ne-au permis să detaliem provocările cu care se confruntă statele din punct de vedere economic și reformele necesare pentru a genera creștere economică și în viitor. Tot în cadrul acestei analize am făcut precizări legate de modul în care pandemia de coronavirus a afectat economiile statelor membre.

Pornind de la schimbările generate de creșterea BRICS în economia globală, am analizat modul în care acestea se reflectă și se vor reflecta în ordinea politică internațională. Pentru realizarea acestui obiectiv am început prin prezentarea istoricului BRICS, de la primele rapoarte economice din 2001 la grupul politic din prezent. Pentru analiza declarațiilor oficiale ale summit-urilor anuale ne-am folosit de triangulația surselor, deoarece am considerat că o analiză obiectivă trebuie să țină cont de diversele perspective ale problemelor dezbătute. Pentru fiecare summit anual BRICS am considerat importantă analiza contextului politic și economic în care au fost făcute aceste declarații (care reprezintă surse primare) din surse secundare ce țin de mass-media internațională, dar și de cea locală a statelor membre.

În cea de-a doua parte a studiului de caz am aplicat cadrul teoretic general (realism/liberalism) la cazul particular al puterilor emergente BRICS. Eric Leonard afirma că scopul teoriei este mai mult decât descrierea și explicarea a ceea ce se întâmplă în lume, o teorie completă și practică având și calitatea de predicție a unor comportamente și evenimente viitoare⁴. Pornind de la această premisă, am încercat să conturăm idei despre modul în care statele BRICS se pot acomoda în ordinea internațională viitoare, ținând cont de ideile specifice celor două teorii și de evoluția acestora sub forma neorealismului și neoliberalismului. În prima fază, am analizat rolul BRICS în ordinea politică internațională, pornind de la ipotezele teoriei realiste conform cărora statele BRICS vor căuta maximizarea puterii și a securității și echilibrarea balanței de putere, iar acest proces nu va fi unul pașnic. Pentru aceasta am analizat statutul pe care țările BRICS îl au în sistemul internațional (super puteri, mari puteri, sau puteri

⁴ Eric, K., Leonard, „Introduction: Helping you understand the world”, în Eric, K., Leonard, *Building your IR Theory Toolbox: An introduction to understanding World Politics*, New York, London, Rowman & Littlefield Publishers, 2018, pp. 1-9.

medii) și impactul creșterii lor asupra balanței de putere actuale și viitoare. Ulterior am abordat subiectul din perspectiva liberalismului. Datorită interdependențelor complexe dintre state, BRICS vor căuta să obțină recunoașterea politică în mod pașnic, prin cooperare în cadrul principalelor regimuri internaționale. Pentru realizarea acestor demersuri, ne-am folosit de o serie de documente, în mare parte surse secundare, precum cărți ale scriitorilor din domeniul RI, articole din jurnale științifice, articole din mass-media internațională ale unor publicații cu tradiție precum *The Economist*, dar și surse primare, precum declarațiile de presă și interviurile.

Capitolul 1. Rolul puterilor emergente BRICS în actuala ordine globală

Capitolul 1 al lucrării de față, intitulat „Rolul puterilor emergente BRICS în actuala ordine globală”, reprezintă analiza literaturii de specialitate. Acesta prezintă stadiul actual al cercetării cu privire la puteri emergente în domeniul Relațiilor Internaționale și al Economiei Politice Internaționale. Capitolul începe prin prezentarea principalelor probleme și dezbateri legate de creșterea rolului puterilor emergente în ordinea internațională. În cadrul aceluiași capitol am prezentat principalele întrebări de cercetare la care au răspuns autorii interesați de acest subiect și ipotezele de la care a pornit cercetarea. Au urmat apoi precizări importante legate de contribuțiile pe care această teză de doctorat le aduce literaturii de specialitate.

Părerile cu privire la rolul puterilor emergente în ordinea politică internațională sunt diferite. De cele mai multe ori, creșterea economică a celor cinci puteri emergente a fost văzută ca o amenințare la adresa ordinii din sistemul internațional, fiind cel mai adesea analizată în comparație cu țările dezvoltate. Dacă în prima parte a secolului dezbaterile s-au axat în principal pe competiția economică, odată cu summit-urile BRICS, atenția s-a mutat și în sfera politicii internaționale. În cadrul întâlnirilor anuale, țările membre și-au exprimat de fiecare dată dezacordul cu privire la rolul pe care îl dețin în prezent în cadrul principalelor instituții internaționale și în formularea principalelor politici, cerând o recunoaștere mai mare, pe măsura puterii economice în creștere. O serie de lucrări abordează acest subiect prin prisma teoriei realiste, și anume prin prisma balanței de putere, în prezent considerată unipolară și în tranziție spre bipolaritate/multipolaritate. La polul opus sunt liberaliștii, conform cărora BRICS nu este o putere care să contrabalanseze forța hegemonică, ci creșterea lor simbolizează reziliența sistemului actual în fața acomodării statelor noi care reușesc să recupereze din punct de vedere al creșterii. O atenție sporită în literatura de specialitate o ocupă relația dintre China și SUA, în mod special competiția dintre cele două state. În sfera relațiilor internaționale, cele mai multe discuții sunt legate de hegemonia SUA și viitorul acesteia, în contextul creșterii economice tot mai accentuate a Chinei.

Capitolul 2. Analiza teoretică a puterilor emergente BRICS în ordinea globală

Capitolul al 2-lea reprezintă cadrul teoretic al acestei lucrări și începe prin definirea a două concepte importante cu care am lucrat pe parcursul cercetării, și anume: ordinea globală și puterea emergentă. Am prezentat apoi principalele dezbateri teoretice legate de puterile emergente în ordinea globală. Am considerat că pentru a analiza în mod cât mai complet și obiectiv posibil rolul statelor BRICS în ordinea globală, cele mai reprezentative teorii sunt realismul și liberalismul. Capitolul începe cu o scurtă incursiune în istoricul acestora și prezintă modul în care acestea s-au dezvoltat până în prezent. Am considerat importantă prezentarea diferitelor direcții de gândire din cadrul celor două teorii pentru o mai bună înțelegere a fenomenului puterilor emergente.

Nu există o definiție universală a ordinii globale. Cel mai adesea, aceasta este definită fie ca setul de reguli acceptate, prin prisma cărora sunt definite limitele acțiunilor admisibile, fie prin descrierea balanței de putere din sistemul internațional, care împiedică o unitate să le supună pe celelalte. Pe lângă definițiile descriptive, există și o serie de definiții normative care descriu modul în care ar trebui să fie ordinea globală, cel mai adesea autorii considerând că aceasta ar trebui să fie mai reprezentativă, luând în calcul și statele mai mici și interesele acestora. În privința puterii emergente, pe lângă multele definiții, există și o serie de denumiri care au fost utilizate pentru aceste state: piețe emergente, economii emergente, puteri medii, puteri în creștere, etc.. În această lucrare, ne-am folosit de puterea emergentă descrisă ca o țară care a observat o îmbunătățire a poziției sale în distribuția economiei globale, pe care o va converti în putere politică.

Capitolul 3. Studiu de caz: BRICS (2001-2021)

Nu puteam realiza o analiză obiectivă și complexă cu privire la rolul puterilor emergente în actuala ordine internațională fără să descriem istoricul grupului, contextul în care acesta a apărut și evenimentele importante, cu impact în sistemul internațional, de la inventarea acronimului BRICs și până la grupul BRICS din 2021. Toate acestea sunt cuprinse în capitolul 3 al prezentei lucrări. Începând cu anul 2009, liderii celor mai mari puteri emergente se întâlnesc în cadrul unor summit-uri anuale, ale căror declarații le-am analizat în cadrul acestui capitol. Pe rând, fiecare membru are calitatea de a conduce summit-urile și de a asigura Președinția grupului pentru o perioadă de un an. În această perioadă au loc o serie de evenimente și întâlniri ce țin de diferite domenii, în cadrul cărora BRICS au decis să își extindă cooperarea.

Gradul cooperării dintre statele BRICS este un factor esențial pentru a ne face o idee legată de direcția grupului în perioada următoare, dar și în legătură cu rolul pe care BRICS îl pot avea în sistemul internațional. Împreună, statele BRICS reprezintă 42% din populația globalului și 23% din PIB-ul global, și, deși China se detașează cu mult de celelalte state în

privința puterii, s-a dovedit deja în timpul crizei din 2008 că, acționând în mod colectiv, țările BRICS au mai multe șanse să își îndeplinească obiectivele. Tot în cadrul acestui capitol, am considerat importantă analizarea dezvoltării economice a celor cinci țări, a problemelor cu care se confruntă și a soluțiilor pentru asigurarea creșterii economice și în viitor.

Capitolul 4. BRICS în ordinea politică internațională: conflict sau cooperare?

Ultimul capitol reprezintă esența acestei lucrări, folosindu-se de cadrul teoretic descris în capitolul 2 și de datele specifice despre BRICS din capitolul 3, pentru a valida sau invalida ipotezele de la care a pornit demersul de cercetare. Pornind de la concepte ce țin de teoria realistă, am analizat balanța de putere/amenințări actuală și felul în care țările BRICS o pot influența în viitor, ținând cont de diferențele de gândire ale realiștilor defensivi și ofensivi. Deoarece China este considerată a fi singurul stat BRICS care are potențialul de a deveni o super putere și de a contesta statutul pe care SUA îl are în actuala structură a sistemului internațional, am realizat o analiză a relației dintre cele două puteri și a modului în care acestea au ales să se raporteze la balanța de putere, în mod special în Asia de Est, unde au interese comune.

Pentru că sistemul internațional prezent se bazează pe o ordine liberală implementată și condusă de SUA și celelalte state occidentale, am ales să aplicăm cadrul teoretic liberal și să analizăm felul în care puterile emergente vor coopera și se vor acomoda pașnic în această ordine. Am studiat interdependențele complexe dintre puterile emergente și celelalte state dezvoltate. Am considerat important să analizăm și relația dintre SUA și China, cele două țări aflate într-o relație de interdependență puternică, însă în plin război comercial. Deși majoritatea analiștilor sunt de părere că șansa apariției războiului între puteri democratice și interdependente economic este redusă, acest capitol analizează provocările creșterii unor puteri nedemocratice precum China și Rusia.

Concluziile cercetării

Crizele politice și economice din ultimele două decenii au pus sub semnul întrebării ipotezele optimiste de după finalul Războiului Rece, legate de faptul că răspândirea democrației și a piețelor libere vor crea automat o lume dreaptă, pașnică și incluzivă. Mai mult, ordinea internațională este provocată, în mod surprinzător, atât de către statele fondatoare (Marea Britanie prin Brexit, SUA prin politica naționalistă și protecționistă a Președintelui Trump), cât și de către statele în creștere, care aspiră la un rol mai important în politica globală. Pentru unii, istoria și teoria puterilor emergente este simplă și directă. Relațiile internaționale au fost

întotdeauna o poveste despre ascensiunea și căderea marilor puteri.⁵ Vorbind despre schimbările și provocările apărute în ordinea globală la începutul secolului XXI, Henry Kissinger afirma: „Rezultatul nu este pur și simplu o multipolaritate a lumii, ci o lume cu realități din ce în ce mai contradictorii. Nu trebuie să presupunem că, lăsate nesupravegheate, aceste tendințe se vor reconcilia în mod automat la un moment dat într-o lume a echilibrului și cooperării – sau chiar în orice fel de ordine”⁶.

Lucrarea de față a pornit de la ipoteza generală că țările BRICS au observat o îmbunătățire a poziției lor în distribuția bogăției globale, pe care o vor converti în putere politică. Pentru a testa această ipoteză am început prin analizarea poziției puterilor emergente în economia globală. În primul deceniu 2001-2010, țările BRICs au depășit așteptările generând creșteri mai mari decât cele preconizate, Jim O’Neill declarându-se mulțumit de modul în care BRICs au încurajat și inspirat alte țări emergente să participe la economia globală, au ajutat la refacerea economică a țărilor vestice după criza din 2008 și, prin aportul lor, aducând beneficii întregii lumi.⁷

Cel de-al doilea deceniu însă nu a fost la fel de roditor în ceea ce privește economia statelor emergente, unele dintre ele aflându-se la niveluri aproximativ egale cu cele din 2001, în mare parte și datorită pandemiei de coronavirus, care nu a făcut decât să amplifice problemele cu care unele economii se confruntau deja. Cele mai dezamăgitoare rezultate sunt alte Braziliei și Rusiei. După o recesiune economică în perioada 2014-2016, Brazilia se afla în proces de redresare economică când pandemia a expus țara unor noi provocări economice fără precedent. În urma sancțiunilor economice de după anexarea Crimeii, Președintele Putin a căutat să crească rezervele valutare ale Rusiei și să izoleze economia, pentru a o face mai puțin vulnerabilă la șocurile exterioare. Cu rezerve mari și datoriile reduse, economia rusă este mai stabilă și controlabilă, însă nu se va dezvolta și va genera tot mai multă nemulțumire internă.

În cealaltă extremă, China este probabil țara care a trecut cel mai bine prin pandemie, generând creștere economică și în 2020. India, deși reușise să ajungă cea de-a 5-a economie a lumii, a ajuns pe locul 6 în 2020 ca urmare a efectelor negative ale crizei economice generate de pandemie, însă în ciuda recesiunii OECD a proiectat o rată de creștere economică de 9,9% pentru anul 2021, India urmând să devină economia cu cea mai rapidă creștere din G20

⁵ Andrew, Hurrell, *op.cit.*, p. 93.

⁶ KISSINGER, Henry, *World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History*, New York, Penguin Press, 2014, p. 213.

⁷ O’NEILL, Jim, *The Growth Map: Economic Opportunity in the BRICs and Beyond*, London, Penguin Books Limited, 2011, p. 7.

(specialiștii consideră aceste proiecții mult prea optimiste, datorită incertitudinii legate de valurile următoare ale pandemiei). Apartenența Africii de Sud la BRICS a fost considerată pertinentă doar în măsura în care aceasta ar reprezenta întregul continent african, discrepanțele dintre această țară și ceilalți membri fiind foarte mari. Confruntată cu probleme încă din 2018, economia țării este grav afectată de pandemie, având o rată a sărăciei în creștere, la care se mai adaugă și o serie de tensiuni politice interne. Analizând economiile celor cinci țări, putem deduce că doar China și India au reușit să mențină acea îmbunătățire a poziției economice din primul deceniu de BRICS și, deși situația este dezamăgitoare în Brazilia și Rusia, cele două state au încă potențial de a genera creștere pe viitor, însă doar cu reformele și măsurile economice și politice necesare.

Deoarece o mare parte a discuțiilor despre BRICS sunt legate de concepte ce țin de teoria realistă, precum balanța de putere și hegemonie, am analizat rolul celor cinci puteri emergente în sistemul internațional pornind de la această teorie. Dacă analizăm țările BRICS din perspectiva teoriei realiste clasice, creșterea puterilor emergente va crea tensiune în cadrul sistemului internațional actual, iar procesul de tranziție a puterii va avea loc prin conflict. Statele sunt egoiste și caută doar propriul interes, iar în opinia realistă toate statele caută maximizarea puterii pentru a-și asigura securitatea, într-o lume caracterizată de neîncredere. Analizând rolul pe care BRICS îl au în sistemul actual, am ajuns la concluzia că doar China și Rusia se bucură de statutul de mare putere, iar India are potențialul de a deveni o mare putere în viitor. Dintre cele cinci state BRICS, doar China concurează cu SUA pentru statutul de mare putere.

Prin analiza puterilor emergente BRICS, am ajuns la concluzia că actualul sistem internațional se află într-o fază de tranziție, existând o serie de schimbări în ceea ce privește distribuția capabilităților între unități (state). Chiar dacă nu toate statele membre BRICS își vor atinge potențialul, cele care o vor face vor influența guvernarea globală viitoare. Analiza declarațiilor BRICS ne permite să afirmăm că unul dintre obiectivele principale ale grupului BRICS este de a schimba balanța de putere unipolară într-una multipolară, așa cum se reflectă deja cel puțin în plan economic. BRICS cer recunoașterea multipolarității sistemului internațional printr-o reprezentare mai justă și echitabilă în cadrul principalelor instituții financiare, în primul rând în cele financiare și economice, dar nu numai.

În baza argumentelor analizate am ajuns la concluzia că dezbaterile dintre realiștii ofensivi și cei defensivi înclină în favoarea celor ofensivi. Într-o eră în care tot mai multe state posedă arme nucleare și în care tehnologia a contribuit extrem de mult la dezvoltarea tot mai

eficientă și rapidă a armelor, varianta războiului devine extrem de costisitoare pentru oricare dintre marile puteri. De asemenea, analiza puterilor BRICS nu arată intenții de echilibrare de tip *hard* a marilor puteri din actualul sistem internațional, ci mai degrabă puterile emergente caută o mai mare recunoaștere a puterii lor în actualul sistem internațional și în principalele instituții prin cooperare. BRICS se pot acomoda pașnic în sistemul internațional, conform realiștilor defensivi, atât timp cât acomodarea va fi una graduală, iar statele BRICS vor fi reținute în privința urmării obiectivelor, fiind acceptate ca părți legitime ale sistemului, cu condiția că vor căuta cu prioritate securitatea și „nu vor supăra pozițiile puterilor mari consacrate”.⁸

Deoarece nu există o singură teorie câștigătoare, iar actualul sistem internațional oferă exemple de zone de conflict în care pacea a fost instaurată prin cooperare (spațiul european), am considerat importantă analiza fenomenului BRICS pornind de la ideile teoriei liberale. Analizând relația dintre puterile occidentale și puterile emergente, în mod special relația dintre SUA și China, putem observa o interdependență economică crescută. John Ikenberry consideră că prin gestionarea eficientă a interacțiunilor dintre SUA și China, SUA va putea avea o influență constructivă asupra Chinei, echilibrându-se în același timp strategic față de aceasta. Viitoarea ordine internațională va putea să acomodeze concurența și cooperarea dintre cele două state. Atât timp cât natura relațiilor dintre SUA și China rămâne stabilă, iar cele două țări sunt capabile să-și gestioneze disputele evitând conflictele militare, SUA va reprezenta o forță externă pozitivă pe tot parcursul transformării interne a Chinei.⁹ Analizând însă relația actuală dintre SUA și China, argumentul lui Ikenberry nu este suficient de convingător, cele două puteri aflându-se într-un război comercial din 2018, existând și o serie de alte aspecte care nu fac altceva decât să crească tensiunile (Asia de Est, Taiwan, drepturile omului, practici economice nelocale etc.).

În analiza relației de interdependență dintre state am ținut cont de anumite aspecte particulare. Natura comerțului pe care SUA îl are cu China presupune lanțuri de aprovizionare și investiții substanțiale de capital, toate acestea având o influență stabilizatoare asupra relației cu SUA și contribuind până în prezent la acomodarea Chinei în ordinea mondială. De asemenea, interdependențele de tip soft pot fi folosite în mod activ ca un instrument de acomodare pașnică a puterilor în creștere. Pare relevant faptul că membrele BRICS care par să se integreze cel mai rapid în ordinea internațională actuală, India și China, au și un nivel ridicat de relații comerciale și

⁸ Steven, Lobell, *op.cit.*, pp. 51-52.

⁹ John, IKENBERRY, *A World Safe for Democracy. Liberal Internationalism and the Crises of Global Order*, Yale University Press, 2020, p. 371.

investiții, dar și de contacte și schimburi interpersonale. În schimb, Rusia, cu un comerț bazat pe schimbul de resurse și un nivel limitat de relații cu lumea exterioară la nivel interpersonal, este și cea mai puțin integrată în ordinea actuală.¹⁰

Unul dintre motivele principale pentru care creșterea puterilor emergente BRICS este privită cu scepticism este legat de ceea ce vor face aceste state odată ce va avea loc tranziția de putere. O serie de autori consideră că BRICS doresc răsturnarea ordinii actuale, bazată pe principii liberale și democrație. Fără SUA în rolul de lider al ordinii internaționale, instituțiile create la încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial sunt în pericol. Analizând declarațiile și comportamentul puterilor emergente în ultimele două decenii, nu există motive să credem că acestea doresc schimbarea normelor și instituțiilor actualei ordini politice. Și chiar dacă SUA nu ar mai reprezenta singura super putere din sistem, țările BRICS au prea mult de câștigat din ordinea actuală și principiile de guvernare actuale. Dezvoltarea economică a puterilor emergente depinde de piețele de consum din țările dezvoltate, de investițiile străine directe și de avansul tehnologic din țările dezvoltate. Creșterea economică din ultimele două decenii a ajutat la dezvoltarea unei clase mijlocii în țările emergente și scoaterea din sărăcie a milioane de oameni. Interdependența economică face țările emergente vulnerabile la schimbarea politicii din țările dezvoltate, cooperarea fiind cel mai bun mod prin care BRICS își pot urmări obiectivele.

Teza legată de țările BRICS este departe de a fi încheiată, în ciuda provocărilor cu care unele dintre statele membre se confruntă. La început de drum în ceea ce privește cercetarea, am încercat să realizez o analiză cât mai obiectivă și complexă a ceea ce presupune BRICS și a modului în care a evoluat în ultimele decenii. Spațiul dedicat acestei lucrări nu a permis analiza profundă a subiectului prin prisma mai multor teorii de relații internaționale, însă consider că abordarea acestora într-o cercetare viitoare ar aduce o serie de noi înțelegeri asupra fenomenului. De asemenea, consider că e important să urmărim modul în care statele BRICS vor depăși pandemia de coronavirus și cum vor reuși să recupereze din punct de vedere economic.

¹⁰ Philip, Potter, *op.cit.*, p. 68.